

Levenskunst-3

Maieutiek 2023
najaar
Petra Bolhuis

1

Plato 427 - 347 v. Chr.

- Plato zoekt zekerheid en dat geeft een wending aan de filosofie naar de richting van een ware of juiste inhoud van het redeneren en reflecteren.

'Zo komt Plato tot zijn theorie van de intelligibele, dat wil zeggen onzichtbare Vormen, en dientengevolge zal hij meegevoerd worden in de discussie over de problemen die hun bestaan en hun verband met de zichtbare dingen opleveren. (...) Het gaat voornamelijk over het bestaan van onroerende objecten, dat wil zeggen onzichtbare Vormen, die garant staan voor de juistheid van het betoog en de handeling, en ook over de aanwezigheid in de mens van een ziel die, meer dan het lichaam, de identiteit van het individu waarborgt. (...) Hadot citeert Schaerer. Hij wilde daarmee zeggen dat de platonische dialoog niet alles zegt, niet zegt wat de Normen, de Rede, het Goede, het Schone zijn; dat alles is niet onder woorden te brengen en niet te definiëren. Je ervaart het of je beschrijft het in de dialoog, maar ook in het verlangen. Je kunt er echter niets over zeggen.' (85)

2

Filosofie en/of efficiëntie

- Wat steeds op het spel staat in de filosofie van de levenskunst is de methode en deze mag nooit ondergeschikt raken aan efficiëntie.
- We zien hier bij Hadot een waarschuwing die vaker in de filosofie wordt afgegeven, namelijk dat mensen enerzijds zoeken naar handvatten om met de werkelijkheid om te gaan, maar dat deze handvatten mensen er ook van weerhouden om te blijven nadenken.
- De dialoog lijkt volgens Hadot alleen te kunnen plaatsvinden als er een universele eenheid/ waarheid achter gedacht wordt. Maar deze is niet te bereiken (Jaspers transcendentie) en dus niet uit te spreken.
- In de praktijk is het antwoord op de vraag 'Gaan we nu in de juiste richting?' al een omstreden punt.

Instrumenteel en communicatief

- In de praktijk is uit de filosofie, zoals al aangegeven, een heel aantal specialistische takken van denken en handelen voortgekomen.
- Habermas is één van degenen die een verschil maakt tussen vormen van dialoog die horen bij specifieke manieren van omgang met de werkelijkheid.
- Instrumenteel handelen vraagt om een waarheid die blijkt uit de effectiviteit van de oplossing.
- Communicatief handelen gaat om het gesprek, de dialoog in de klassieke zin van het woord.
- De scheiding is lastig aan te geven én vooral de efficiëntie wint het vaak.

Aristoteles 384 - 322 v. Chr

- Aristoteles lijkt een heel ander soort filosofie aan te hangen, zegt Hadot, maar hij is een leerling van Plato en meer nog dan Plato gaat het hem om een levenswijze.
- Het gaat Plato uiteindelijk om het besturen van de stadstaat. Aristoteles zegt; 'hoger dan de politiek (in de traditie van de stadstaat) is de werkzaamheid van de geest'.(88)
- Hier is ook de wending naar het individualisme van één individu. Dat benadrukt Hadot hier niet zo, maar valt wel uit de citaten af te leiden. 'Naarmate men wijzer is kan men beter alleen zijn, hij zoekt geen resultaat anders dan zichzelf.'(88)

Kennis omwille van de kennis

- Hoogste geluk vinden mensen in het gelijk zijn aan de onbewogen beweging. Maar mensen kunnen dat niet als duurzame toestand bereiken. Theoretisch leven staat hier niet tegenover praktijk, maar tegenover 'weten met een doel buiten het weten'.
- Belangeloosheid is een thema dat steeds terugkeert in de filosofie en ook in onze meer exacte wetenschappen is meegenomen als het objectiviteitsprincipe.

Gradaties van theoretisch leven

- De juiste houding is observeren en onderzoeken en daarover nadenken. Niet in eerste instantie uit nieuwsgierigheid. Maar eerder verwondering, waarbij het leggen van verbanden belangrijk is. Centraal staan de feiten.
- Nieuwsgierigheid (die niet de juiste houding is) is lastig te onderscheiden van hetgeen Aristoteles voor ogen staat, namelijk plezier en gedrevenheid die voortkomen uit het besef dat alles ook het onaanzienlijkste terugverwijst naar de oerbron en daarom maakt kennis ervan ons blij. Ook hier Eros als een hunkering naar de achterliggende eenheid die de filosoof begerenswaardig vindt. (95)
- Er zijn gradaties van geluk met als hoogste 'hij die weet', niet 'hij die (onder)zoekt'. Het ineens samenvallen met het ondeelbare lijkt hier het hoogst mogelijk (zie noot 27 op blz. 297 over metafysica.)

Dialogoog

- Ook bij Aristoteles gaat het om de vormende dialoog niet om de kennis.
- Taal is het voertuig, maar heeft ook grote beperkingen. Taal kan immers niets zeggen over ondeelbare eenheid. Daarbij kan een betoog alleen iets in beweging zetten bij een toehoorder die meewerkt.(98)
- De voortreffelijkheid die bij Aristoteles een belangrijk thema is, kan alleen ontstaan als iemand zich de attitude eigen maakt.
- Twee soorten toehoorders: diegenen die voorbereid zijn door hun opvoeding of aanleg en diegenen die zich laten leiden door hun hartstochten. Die laatste groep is nog niet rijp voor de moraal die Aristoteles aanbiedt. De wetten van de stadstaat moeten de juiste ethische houding voorbereiden.(99)

Aristoteles en Plato over de rol van de filosoof

- Plato werkt uiteindelijk toe naar het beeld van de filosoof-koning en vindt dat een filosoof zich met de politiek moet bezighouden.
- Aristoteles vindt dat een filosoof op afstand moet blijven en indirect invloed moet uitoefenen vanuit zijn belangeloze onderzoek.
- Zijn aandacht lijkt, zoals Hadot zegt, vooral uit te gaan naar het individuele vinden van een rustpunt (gelijk de onbewogen beweging).
- In zijn ethica (teksten niet voor publicatie geschreven, maar aantekeningen voor gesprek en lezingen) geeft Aristoteles aanwijzingen voor het goede leven gericht op volwassen burgers die wetgevend zijn in Athene.

Aristoteles' gulden midden

- De wijsheid heeft eenzaamheid nodig.
- De moraal, de ethiek vraagt om andere mensen.

Het juiste midden moet worden gezocht en dat is niet een statisch midden of iets wat vastligt, maar een spanning tussen twee uitersten die beide aanwezig moeten zijn. Het is alleen maar het ethische midden als er een keuze is. Daarbij heeft een mens voorbeelden nodig om te kunnen doorvoren wat een goede houding zou kunnen zijn.

Zoek tussen de vrek en de verkwister het juiste midden, en doe dan één stapje die kant uit die je het minst aantrekkelijk vind.

Plato en Aristoteles

Beiden schrijven een ethiek gericht op het goede leven.

- Plato gaat er vanuit dat er achter de verschijnselen Vormen zijn (idea) die richtsnoer zijn voor het universeel Goede (en Ware en Schone). Daar komen we bij leven nooit, maar we raken er door geïnspireerd en weten welke kant we uit moeten bewegen. De ziel komt uit de Vorm en gaat terug naar de Vorm. Het Goede is een inspiratie vanuit de transcendentie.
- Aristoteles gaat er vanuit dat de mens is samengesteld uit een bepaalde vorm en een onbepaalde stof. Deze essentie is niet transcendent, maar is immanent. Het zit in de mens als organisme. De stof streeft naar, maar komt niet altijd aan bij, zijn volheid. Alles in de natuur is gericht op geluk. Dat wil zeggen tevredenheid of het opheffen van het verlangen.
Geluk= gelukt zijn = het potentieel van de vorm realiseren.